

SXEDIO-B.23

24.7.1974: ΟΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΑΡΟΛΝΤ ΟΥΪΛΣΩΝ. Ο ΒΡΕΤΤΑΝΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΠΑΝΤΑ "ΜΕ ΕΝΑ ΕΥΓΕΝΙΚΟ ΟΧΙ" ΣΤΗΝ ΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΠΟΥΛΕΝΤ ΕΤΖΕΒΙΤ ΓΙΑ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕΙ Η ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΤΗ ΒΑΣΗ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ ΓΙΑ ΝΑ ΕΙΣΒΑΛΕΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ. ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΚΟ ΠΡΩΥΠΟΥΡΓΟ ΟΤΙ Η ΒΡΕΤΤΑΝΙΑ ΘΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΕΙ ΣΕ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΝΑ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΟΥΝ ΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΟΤΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΗΚΑΝ ΣΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΑΝΑΛΑΒΟΥΝ ΔΡΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ

Ο Χάρολντ Ουίλσον ήταν πρωθυπουργός της Βρετανίας στη διάρκεια του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο.

Η Κυβέρνηση Ουίλσον ήταν εκείνη που πήρε την απόφαση να δοθεί βοήθεια στον Πρόεδρο Μακάριο για να διαφύγει από την Κύπρο μετά το πραξικόπημα.

Παράλληλα ήταν η Κυβέρνηση που αρνήθηκε, ως εγγυήτρια της ανεξαρτησίας της Κύπρου να εισβάλει στο νησί όταν του ζήτησε προς τούτο ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Μπουλέντ Ετζεβίτ κατά τη διάρκεια ταξιδιού του στο Λονδίνο στις παραμονές της έναρξης της τουρκικής εισβολής, ενώ αργότερα απόφευγε να αναλάβει επίσης δράση και να παρεμποδίσει την τουρκική εισβολή στο νησί δεχθείς κατηγορίες για αδράνεια που έφθαναν μέχρι τη συνέργεια στην εισβολή με την Τουρκία.

Ωστόσο ο Ουίλσον αποκάλυψε ότι είχε προειδοποιήσει την Τουρκία ότι θα επενέβαινε αν καταλαμβάνόταν το αεροδρόμιο Λευκωσίας- περιοχή όπου η Βρετανία είχε δικαιώματα με βάση τις συμφωνίες του **1960**.

Ακόμα κατηγορήσε τις Ηνωμένες Πολιτείες ότι έμειναν απλοί θεατές στην εισβολή.

Τα όσα συνέβησαν ή πολλά από αυτά κατέγραψε ο Χάρολντ Ουίλσον στα απομνημονεύματά του με τίτλο "Τελική Περίοδος".

Λεπτομέρειες για τα όσα έγραφε ο Χάρολντ Ουίλσον σε μετάφραση δημοσιεύθηκαν στην κυπριακή εφημερίδα Ο ΑΓΩΝ στις **4 Νοεμβρίου 1979**.

Ανέφερε ο Ουίλσον σύμφωνα με την εφημερίδα:

"Αφού τελειώσαμε με το αίτημα της Χιλής, σε λίγο η κυβέρνηση βρέθηκε αντιμέτωπη με τη κρίση στην Κύπρο που από μια άποψη φάνηκε σαν κλιμάκωση για στρατιωτική αντιπαράθεση με την Τουρκία.

Η Κύπρος ήταν μία ανεξάρτητη χώρα μέλος της Κοινοπολιτείας από το **1960**. Ο Πρόεδρος της Αρχιεπίσκοπος Μακάριος είχε έκτοτε παραστεί στις Διασκέψεις κορυφής των χωρών της Κοινοπολιτείας. Επειδή ο πληθυσμός της ήταν χωρισμένος σε Έλληνες και Τούρκους χάρη σε ένα είδος εξωγήινης νομιμοφροσύνης προς τα κράτη-πατρίδες τους, η Κύπρος είχε καταστεί στόχος για Έλληνες και τούρκους ρήτορες διπλωματικές πιέσεις, απειλές και ανάκριση της καταστάσεως.

Στις **15 Ιουλίου 1974** ένας φανατικός Έλληνας ονόματι Σαμψών άρχισε μια εξέγερση. Η Εθνοφρουρά επέμβηκε και το προεδρικό Μέγαρο υπέστη επίθεση. Πράγματι, στην πρώτη έκθεση του στο κοινοβούλιο στις **15 Ιουλίου** ο Τζέϊμς Κάλλαχαν (υπουργός Εξωτερικών) ανέφερε τη διαδιδόμενη δολοφονία του Προέδρου Μακαρίου και τόσο αυτός όσο και ο εκπρόσωπος των συντηρητικών Σερ Αλεκ Ντάγκλας Χιουμ εξέφρασε τα συλλυπητήρια του και απέδωσαν φόρο τιμής.

Στην πραγματικότητα ο Πρόεδρος είχε γλυτώσει και καταφύγει σ' ένα μοναστήρι στα δυτικά της νήσου, αλλά η ζωή του βρισκόταν σε κίνδυνο. Κανονίσαμε την διασφάλιση του και με ελικόπτερο τον μεταφέραμε στην βρετανική βάση Ακρωτηρίου, απ' όπου πέταξε μέσω Μάλτας στην Βρετανία.

Με την άφιξη του ήλθε κατ'ευθείαν στην Ντάουνινγκ Στρήητ όπου τον υποδέχθηκα στην πόρτα σύμφωνα με το πρωτόκολλο για αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων που ήταν ακόμη. Φορούσε ακόμη τα ρούχα που έφερε όταν άρχισε η κρίση. Ο πρωθυπουργός Μιντώφ

του είχε δώσει ένα καθαρό πουκάμισο και τον παρακάλεσα να το αλλάξει με ένα δικό μου καθώς είχαμε το ίδιο μέγεθος κολλάρου, αλλά τα ιερατικά ενδύματα που πάντα φορούσε δεν σήκωνε αλλαγή. Έδωσα εντολή να γίνει αναγνώριση σε όλες τις ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες του Λονδίνου μήπως βρεθεί κανένας ιερέας του αναστήματος του Αρχιεπισκόπου και που θα μπορούσε να έχει ένα παραπάνω ράσο. Περιμέναμε το αποτέλεσμα.

Η έκθεση του Τζέϊμς Κάλλαχαν αναφέρθηκε στη Συνθήκη Εγγυήσεως που είχε υπογραφεί από τις κυβερνήσεις Ελλάδος, Τουρκίας και Κύπρου καθώς και τη βρετανική κυβέρνηση και ανήγγειλε ότι είχε ο ίδιος επισύρει την προσοχή των ενδιαφερομένων κυβερνήσεων στις ενέργειες τους παροτρύνοντας αυτές σε συγκράτηση. Απαντώντας σε ερώτηση ο υπουργός Εξωτερικών δεν είπε ότι δεν είχε ευθύνη κατά τις διατάξεις της Συνθήκης ανεξαρτησίας για την εσωτερική ασφάλεια αν και υπήρχε μια μικρή δύναμη των Ηνωμένων Εθνών στη νήσο. Αλλ' είχα τις δυο κυρίαρχες βάσεις στο Ακρωτήριο στο νότο και στη Δεκέλεια ανατολικά.

Η πρώτη αντίδραση της τουρκικής κυβερνήσεως ήταν να πει ότι η βία δεν θα έλυσε το πρόβλημα της Κύπρου. Αναφερόταν φυσικά στην ελληνική βία.

Στις 17 Ιουλίου ο τούρκος πρωθυπουργός Μπουλέντ Ετζεβίτ, μας πληροφόρησε ότι ερχόταν στο Λονδίνο για συζητήσεις.

Ο υπουργός Εξωτερικών και εγώ ακυρώσαμε τις υποχρεώσεις μας και καλέσαμε αυτόν και την υπουργική του ομάδα σε γεύμα στο Ντάουνινγκ Στρήτ 10.

Ο σκοπός της επισκέψεως του ήταν να ζητήσει την συμφωνία μας για τουρκική εισβολή στην νήσο για να προστατεύσει την εκεί τουρκική κοινότητα. Γι' αυτό τον λόγο, μας ζήτησαν να του επιτρέψουμε να χρησιμοποιήσει την κυρίαρχη βάση στο Ακρωτήριο γι' αυτή την επιδίωξη. Ελαβε από εμάς ένα ευγενικό, αλλά σαφές "ΟΧΙ".

Οι ερωτήσεις στο Κοινοβούλιο στηρίζονταν

ακόμη σε φόβους επιθέσεως από την ελληνική Κυβέρνηση της οποίας η εκφοβιστική θέση είχε ήδη αναφερθεί στα Ηνωμένα Έθνη στα οποία ήταν να μιλήσει ο Πρόεδρος Μακάριος. Εμείς από την πλευρά μας ενδιαφερόμασταν όλο και περισσότερο για τις τουρκικές προθέσεις.

Την Πέμπτη και Παρασκευή **18** και **19** Ιουλίου ο υπουργός των Εξωτερικών και εγώ είμαστε στο Παρίσι για σειρά διμερών συνομιλιών με τον Πρόεδρο Ζισκάρ και τους υπουργούς του. Φύγαμε από εκεί το απόγευμα. Ο Υπουργός των Εξωτερικών βγήκε από το αεροπλάνο στο Γκάτγουϊκ για να πάει στο κτήμα του για να περάσει το Σαββατοκυρίακο. Εγώ πέταξα για το Ντάρχαμ όπου ήταν να μιλήσω σε πανηγυρική συγκέντρωση των αθρακωρύχων του Ντάρχαμ το επόμενο πρωί. Τράβηξα για ύπνο μάλλον αργά και στις **3** το πρωί ξύπνησα από ένα κτύπημα στην πόρτα.

Η προσωπική γραμματέας υπηρεσίας το Ντάουνινγκ Στρήιτ **10** είχε ανησυχήσει από ένα μήνυμα από το Λονδίνο ότι ενομιζετο επικείμενη τουρκική εισβολή στην νήσο. Απάντησα ότι αν αυτό αποδεικνυόταν να είναι έτσι, θα επέστρεφα στο Λονδίνο νωρίς το πρωί και ζήτησα να είναι έτοιμο αεροπλάνο της ΡΑΦ για τη μεταφορά του. Στο μεταξύ ζήτησα ο υπουργός Αμύνης να ετοιμάσει για την επιστροφή μου ένα σχεδιάγραμμα της θέσεως όλων των πολεμικών πλοίων και μονάδων της ΡΑΦ μέσα στην περιοχή ή σε εύλογη απόσταση. Στις **7** το πρωί μου είπαν ότι η εισβολή είχε αρχίσει. Όλες οι διευθετήσεις για την πανηγυρική συγκέντρωση ακυρώθηκαν και έφυγα λίγο μετά τις **8**.

Δώσαμε διαταγές όπως οι κυρίαρχες βάσεις μας ενισχυθούν με στρατιωτική αεροπορική υποστήριξη. Επιστρέψαμε στις **10** και είμαστε σε πλήρη επιχειρησιακή επαφή με το Νοσοκομείο και άλλες αρμόδιες υπηρεσίες. Πολεμικά πλοία που διαθέταμε σε βάσεις στην Μεσόγειο, τον Ατλαντικό και το Ηνωμένο Βασίλειο διετάχθησαν να πλεύσουν με κατεύθυνση την Κύπρο.

Οι πρώτες αφίξεις γρήγορα διετέθησαν για

ενίσχυση των δυνάμεων στο Ακρωτήριο, ώστε οι βρετανοί κάτοικοι και οι παραθεριστές αδειούχοι να είναι σε ασφάλεια είτε στις περιοχές των βάσεων είτε επάνω σε πλοία που φεύγουν από την νήσο. Πριν περάσει πολύς χρόνος οι δυνάμεις μας ενήργησαν για ανθρωπιστικούς λόγους διασώζοντας ελληνοκύπριους που απειλούνταν με φόνο και λεηλασία από τις προελαύνουσες τουρκικές δυνάμεις που προσπαθούσαν να καταλάβουν περιοχές της Κύπρου που δεν μπορούσαν κατά κανένα τρόπο της φαντασίας να θεωρηθούν σαν τουρκοκυπριακό έδαφος. Συνολικά η ΡΑΦ μετέφερε **9.000** άτομα στην Βρετανία.

Στις **22** Ιουλίου συμφωνήθηκε ανακωχή που παγίωσε την κατάσταση βάσει των τουρκικών κατακτήσεων. Συμφωνήθηκε ότι θα γίνονταν συναντήσεις για τελική ρύθμιση. Ήταν τραγωδία που αυτό τον καιρό οι Ηνωμένες Πολιτείες στάθηκαν διπλωματικά σε απόσταση.

Ο δρ Κίσιγκερ επρόκειτο αργότερα να εκφράσει λύπη που οι Ηνωμένες Πολιτείες υπήρξαν τόσο ατελέσφορες στην κρίσιμη ώρα. Ήταν υπουργός Εξωτερικών ενδιαφερόταν με τις τελευταίες αγωνίες της προεδρίας Νίξον, επειδή τα καθήκοντα του γραφείου περιλάμβαναν εποπτεία των διαδικασιών που έπρεπε να ακολουθηθούν για την προεδρική παραίτηση.

Στο μεταξύ αναπτύχθηκε επικίνδυνη κρίση.

Μια δύναμη των Ηνωμένων Εθνών υπήρχε στην νήσο με μονάδες σταθμευμένες στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας, στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν βρετανοί, καναδοί και άλλων εθνικοτήτων. Το βράδυ **24** Ιουλίου ήμουν στην αίθουσα μου στη Βουλή των κοινοτήτων εν όψει συζητήσεων για μια έκθεση του Ντένις Χήλι σχετικά με τον προϋπολογισμό. Στις **8** ή ώρα ο υπουργός Εξωτερικών ήλθε επειγόντως να με δει. Οι τούρκοι μας είχαν πληροφορήσει ότι επρόκειτο να βομβαρδίσουν το αεροδρόμιο και αναπόφευκτα θα υπήρχαν θύματα μεταξύ των δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών που το μεγαλύτερο μέρος τους ήταν βρετανοί στους οποίους συμπεριλαμβανόταν η **16/5** μονάδα

Λογχοφόρων. Ενωσα ότι έπρεπε να τηλεφωνήσω στον πρωθυπουργό Ετζεβίτ. Το έκανα και τον ειδοποίησα ότι ήμουν σφόδρα αντίθετος στο σχέδιο του. Αρνήθηκε να συμμορφωθεί σε ό,τι του ζήτησα. Αργότερα επέστρεψε αφού αναμφίβολα είχε ακούσει τους στρατιωτικούς συμβούλους του. Είχε διαπιστώσει την ακριβή θέση των βρετανικών δυνάμεων και ανέλαβε να αποφύγει βομβαρδισμό του τομέα όπου ήταν αυτές. Του είπα ότι είμαι αντίθετος με την περίπτωση του. Είχα ευθύνη σαν το μόνο Εθνος-μέλος του ΟΗΕ με δυνάμεις εκεί να υπερασπισθούμε τα στρατεύματα των Ηνωμένων Εθνών. Επί πλέον υπήρχαν Καναδοί στην δύναμη των Ηνωμένων Εθνών. Δεν θα ερχόμουν σε μυστική συμφωνία για να διαφραλισθούν τα βρετανικά στρατεύματα και να κινδυνεύσουν οι ζωές των Καναδών. Πρέπει να κατάλαβει ότι οφείλουμε να αντισταθούμε.

Αν προχωρούσε στο σχέδιο του δεν θα διστάζαμε να διατάξουμε τους μαχητές μας να καταστρέψουν τα αεροπλάνα του. Επείγοντα μέτρα πάρθηκαν για ενίσχυση του Ακρωτηρίου και να πάρουν οι μαχητές τις κατάλληλες θέσεις.

Επέμενε στην απόφαση του. Αλλά μετά μιάμιση ώρα τηλεφώνησε πάλι για να πει ότι είχε ακυρώσει το σχέδιο του.

Αν το εφάρμοζε αναμφίβολα θα εμπλεκόμεθα σε εχθροπραξίες που μπορούσαν να κλιμακωθούν. Εκτός από την παραφροσύνη στο Σουέζ ποτέ δεν είχαμε φθάσει εγγύτερα σε σημείο που η Βρετανία θα ερχόταν σε πόλεμο εναντίον άλλου Εθνους από το **1945**.

Στα τέλη του μηνός είχαν γίνει διαπραγματεύσεις για ανακωχή και συμφωνήθηκε ότι όλα τα εκκρεμή ζητήματα θα διευθετούνταν σε διάσκεψη που θα γινόταν στην Γενεύη με εκπροσώπους Βρετανίας, Τουρκίας και Ελλάδος. Ο Τζέιμς Κάλλαχαν επρόκειτο να περάσει πολύ καιρό στην Γενεύη, αλλά οι τούρκοι αρνήθηκαν να μετατακινήθούν σε όλα τα μείζονα ουσιαστικά θέματα. Για άλλη μια φορά έλειψε η επέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών.